

УДК 35.071.1

Ігор Миколайович ВОЛКОВ,

старший науковий співробітник – начальник сектору правового забезпечення
науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України
Національної академії Національної гвардії України (м. Харків);

Оксана Григорівна ПОЦЕБІНА,

науковий співробітник сектору правового забезпечення
науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України
Національної академії Національної гвардії України (м. Харків)

АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ РІЗНИХ КРАЇН СВІТУ ЯК ЗАСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ У ХОДІ ПРИПИНЕННЯ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ

Реальність життя доводить, що мітинги, пікетування, демонстрації були, є і будуть, але вони повинні проводитись у межах чинного законодавства. Лише гарантовані права людини можуть становити основу стабільності держави та міжнародної спільноти. Використання правоохоронних органів для припинення масових заворушень не повинно суперечити міжнародним правовим нормам. Крім того, далеко не кожний публічний виступ викликає силову протидію влади.

Свобода зборів закріплена в Загальній декларації прав людини [1, ст. 20], Міжнародному пакті про громадянські та політичні права [2, ст. 21], Європейській Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3, ст. 11]. За загальним правилом, захисту підлягають тільки мирні зібрання громадян. Різні країни світу мають різні підходи до порядку регулювання таких суспільних відносин. Крім конституційного закріплення, вони регламентуються шляхом прийняття відповідних законів, з подальшою конкретизацією в нормативно-правових актах нижчого рівня.

Наведемо декілька прикладів таких підходів.

У Великобританії проведення демонстрацій і походів впорядковується Законом про охорону громадського порядку, 1986 р. Проведення вуличних заходів санкціонується поліцією. Організатори повинні не пізніше шести робочих днів до початку заходу повідомити про основні його характеристики – дату, місце і час проведення, маршрут руху, прізвища та адреси організаторів.

Санкції для організаторів наступають, коли йдеться про порушення, пов'язані з порядком проведення заходів, за що передбачене тюремне ув'язнення на строк до трьох місяців або штраф, що не перевищує 1000 фунтів. Найбільш суворі покарання – до 10 років в'язниці – передбачені для учасників масових заворушень [4].

Порядок проведення вуличних демонстрацій та мітингів у Німеччині регламентується Федеральним законом «Про зібрання і походи», 1978 р. Визначаються строки подання повідомлення про запланований захід, регламентується порядок проведення та відповідальність за порушення встановлених вимог. Передбачається випадок, коли керівник масового заходу не може забезпечити виконання своїх розпоряджень, він повинен негайно оголосити про припинення заходу. З моменту цього оголошення всі учасники масового заходу, хто не підкорився вимогам організаторів, отримують статус «особи, що діє проти громадського порядку» і до них може бути застосована кримінальна відповідальність.

У Сполучених Штатах Америки законодавчі вимоги до проведення масових заходів (мітингів, маніфестацій) встановлюються органами влади відповідних штатів. Терміни завчасного повідомлення органів влади про запланований масовий захід різні: у Нью-Йорку – 45 днів, в Лос-Анджелесі – 40 днів, у Вашингтоні – 15 днів до початку заходу. Несанкціоновані масові заходи отримують статус «публічні заворушення» і поліція отримує право застосування силових способів припинення таких заходів. До учасників несанкціонованих демонстрацій може застосовуватись покарання у вигляді різних за розміром штрафів (максимально до 3000 дол.) або позбавлення волі, в залежності від тяжкості вчинених правопорушень.

Нормативна регламентація організації і проведення масових заходів зі встановленням повідомного порядку їх проведення здійснюється спеціальними законами і в інших державах світу.

Сила державними правоохоронними органами повинна застосовуватися тільки у виключному випадку. Якщо мета – захист конституційного ладу, законності, правопорядку, то пропорційне загрозі, стримане застосування сили виправдано не тільки з точки зору міжнародного права, воно знаходить розуміння й у громадян.

Світові відомо багато прикладів виправданого застосування сили під час припинення масових заворушень. На жаль, є чимало прикладів протилежного характеру, коли застосування сили не відповідає масштабам заворушень, а некваліфіковані дії правоохоронних органів призводять до невинуватено тяжких наслідків. Одним із найактуальніших прикладів таких наслідків є події під час революції гідності в Україні. Саме тому міжнародне співтовариство дотримується висновку, що дії правоохоронних органів повинні суворо відповідати певним стандартам, загальним для всіх держав.

Конституцією України встановлено право громадян збиратися мирно для проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій [5, ст. 39].

Визначення на конституційному рівні права на свободу мирних зібрань є позитивним фактом у демократичному суспільстві. Але цього недостатньо для належної організації таких заходів і не може забезпечити в повній мірі дотримання законних прав і свобод інших громадян, підтримання громадської безпеки і громадського порядку в належному стані. Наявність спеціалізованого закону, який регламентує цю специфічну сферу суспільних відносин, дозволив би попередити можливий хаотичний розвиток подій, встановити цивілізовані межі взаємодії влади і громадянського суспільства, дотримання законодавчо встановлених правил громадського порядку і безпеки. Він встановив би прийнятні у демократичному суспільстві правила поведінки, як для організаторів та учасників заходів, так і для органів влади, їх посадових осіб (зокрема правоохоронців) стосовно основних питань, пов'язаних з підготовкою, протіканням та завершенням відповідного масового заходу.

На теперішній час в Україні відсутній спеціалізований закон про свободу мирних зібрань. Цю сферу суспільних правовідносин регулюють відповідні положення Конституції України, адміністративне і кримінальне законодавство, розрізнені підзаконні нормативно-правові акти.

Вбачається, що питання прийняття такого закону заслуговує на увагу та є актуальним. Бажано щоб при підготовці його тексту була врахована в тому числі і світова практика організації та проведення масових заходів.

Список бібліографічних посилань

1. Загальна декларація прав людини : від 10.12.1948. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : від 16.12.1966 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 10.03.2019).
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 04.11.1950 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 10.03.2019).
4. Аналітична записка зарубіжного законодавства щодо масових заходів // Центр досліджень соціальних комунікацій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : сайт. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/nub/an1.pdf> (дата звернення: 10.03.2019).
5. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Одержано 13.03.2019